כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת ראה ■ כ"ד אב ה'תשע"ד ■ 20.08.2014 ■ גליון מס' 288

תפוצה לכל קהילות ישראל

ונתן לך רחמים

/ הרב יעקב הלוי פילבר

"עיר הנידחת" היא מצווה הדורשת מן האדם אכזריות מופלגת כדי לקיים אותה, ככתוב: "הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב... ושרפת באש את העיר ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחובה, ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל לה' אלקיך, והיתה תל עולם ולא תבנה עוד" וכך מתאר אותה הרמב"ם: "שיצאו אנשים בני-בליעל והדיחו את יושבי עירם לעבוד אלהים אחרים, ואם הודחו רוב יושבי העיר שולחים להם שני תלמידי חכמים להזהירם ולהחזירם למוטב, אם חזרו ועשו תשובה מוטב. ואם עומדים באיולתם, בית דין מצוים לכל ישראל לעלות עליהם לצבא, והם צרים עליהם ועורכים עמם מלחמה עד שתבקע העיר, והורגים כל אלו שעבדו בסייף ושורפים את העיר באש". והנה על הפרשה הזו אמרו חז"ל במסכת סנהדרין (עא א): "עיר הנידחת לא היתה ולא עתידה להיות, ולמה נכתבה? דרוש וקבל שכר". קל להבין את הרישא של המאמר: "לא היתה", כלומר שעד תקופת הגמרא לא נוצרו עדיין במציאות הנסיבות המחייבות לקיים דיני עיר הנידחת. אך הסיפא של המאמר האומר: "ולא עתידה להיות" קשה, אם מראש היה ידוע לתורה שעיר הנידחת לעולם לא תהיה, מדוע מלכתחילה כתבה אותה התורה? את הצורך הזה לכתוב בתורה דבר אף על פי שלא יתקיים למעשה, מסביר הראי"ה (אגרות ראיה אג' רסו) וכך הוא כותב שם: "פרשת בן סורר ומורה, עיר הנידחת ובית המנוגע, למאן דאמר: לא היו ולא עתידין להיות, ונכתבו משום דרוש וקבל שכר. והשכר על הדרישה גדול הוא מאד, כי הוא המלח המעמיד צביון הטוב על ידי תגבורת שנאת הרע בכל ענפיו, וכיון שהוא עושה באורח לימודי את פעולתו, אינו מניח בפועל לרשע משחית באמת להשתרש כלל ועיקר". וכוונתו שאכן ההלכות הללו אינן נוגעות למעשה, אלא הן בעיקרן הלכות בעלות ערך חינוכי, שהאדם רוכש אותן בעיסוק הלימודי שלהן. וההסבר הוא שהידיעה הבאה לאדם מתוך לימודו, אפילו אם היא תיאורטית בלבד, על העונש החמור הצפוי לאדם על המעשים הללו, הידיעה הזאת היא המפנימה לתודעתו של הלומד את הסלידה וההתרחקות מהמעשים שיש עליהם עונש כה חמור, עד שבפועל לא יעיז מאן דהו לעשותם.

מלבד הערך החינוכי שבפרשת "עיר הנדחת", מעבירה לנו התורה בפרשה הזו מסר נוסף, והמסר הוא הבטחת התורה "ונתן לך רחמים וריחמך", שהתורה מבטיחה לנו שהענשה האכזרית של עיר הנידחת בעונש כה חמור, כיון שהמעשה נעשה במצות הבורא, אין לחשוש שהמעשה הזה יביא אותו להשחתת מידותיו ולהפוך אותו לאכזרי. את ההבטחה הזו מסביר רבי חיים בן עטר בספרו "אור החיים" וכך כתב: "ונתן לך רחמים ורחמיך - כוונת מאמר זה כאן, לפי שציוה על עיר הנידחת שיהרגו כל העיר לפי חרב, ואפילו בהמתם, מעשה הזה יוליד טבע האכזריות בלב האדם, כמו שספרו לנו הישמעאלים כת הרוצחים במאמר המלך, כי יש להם חשק גדול בשעה שהורגים אדם, ונכרתה (ונסתלקה) מהם שורש הרחמים והיו לאכזר. והבחינה (התכונה הזו) עצמה תהיה נשרשת ברוצחי עיר הנידחת, לזה אמר להם הבטחה: שיתן להם רחמים הגם שהטבע יוליד בהם האכזריות, (והקב"ה) מקור הרחמים ישפיע בהם כח הרחמים מחדש, לבטל כח האכזריות שנולד להם מכח המעשה".

בדבריו אלו יש תשובה לסיסמא השקרית הנשמעת במחוזותינו חדשים לבקרים: "הכיבוש משחית", שיש בה הטעיה כפולה: א. שארץ ישראל בכלל, ובפרט חבלי יהודה והשומרון שהם לב לבה של ארצנו אינם "שטח כבוש". ב. קיום מצות ישוב הארץ, גם אם נאלצים אנו בקיומה להשתמש באמצעים אלימים כדרכה של מלחמה והתגוננות, על המעשים הללו יש לנו הבטחה תורנית שלא תשחית את מידותינו. ולא זו בלבד אלא כדברי "אור החיים": "יושפע עלינו שפע של רחמים ממרומים". ואם לצערנו יש תופעות של השחתת המידות ואלימות בחברה הישראלית הם דווקא בעיקר בתחומי ה"קו הירוק", ואין להן ולא כלום לישיבתנו ביהודה והשומרון, אלא השחיתות והאלימות הן תוצאה של תרבות חקיינית של המקולקלים שבאומות העולם הפוגעת בחוסן הלאומי והמתנכרת ליהדות במחיקת הסממנים של התרבות היהודית לדורותיה, הוסף להם את האנוכיות והחומרנות האוכלת בנו כל חלקה טובה, ותקבל חברה אוכלת יושביה. על כן לא "הכיבוש" משחית, אלא התנהלותם המתירנית של הטוענים טענה זו הם שהביאו עלינו את כל תחלואי התקופה, לכלל אזרחי המדינה ובעיקר לצעיריה. ■

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

ולא תקח שוחד
פוסקים רבים נדרשו לדון בשאלה רגישה שנכפתה על היהודים בדורות עברו, בשהייתם בגלות בין אומות העולם...
המשך בעמ' 2

לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירשך ויצהרך
לא תוכל - מבאר רש"י: יכול אתה, אבל אינך רשאי! כיוצא בו ואת היבוסי יושבי ירושלים לא יכלו בני יהודה להורישם...
המשך בעמ' 2

שו"ת קיץ
האם מותר לנפח ברכות מים מפלסטיק בשבת כדי שהילדים הקטנים ישחקו במים ויצננו עצמם מהחום?...
המשך בעמ' 3

סיפור לשבת
שלא להטריחו בחודש אלול
החסיד הישיש הנכבד הר' דובער ב"ר ליפא ז"ל מעירי פה, הנקרא ר' בערל ליפילים, סיפר לי, שפעם אחת שבת...
המשך בעמ' 3

שביבים
■ אלול
המשך בעמ' 4

ולא תקח שוחד*

פוסקים רבים נדרשו לדון בשאלה רגישה שנכפתה על היהודים בדורות עברו, בשהייתם בגלות בין אומות העולם. לא פעם, נתבע יהודי למשפט על ידי נכרי, והיהודי חש כי אם לא ישחד את השופט הנכרי, לא יפסוק הלה כפי האמת, אלא יצדיק את בן אומתו הנכרי. ויש לדון האם יש איסור נתינת שוחד לנכרי.

מדברי חלק מן הפוסקים עולה, כי יש חילוק מהותי בין איסור נטילת שוחד המוטל על דיין יהודי, לאיסור המוטל על שופט גוי. אמנם, ברור לכל, כי גם הנכרים מצווים להוציא משפט צדק ולא להטות את הדין. אולם דין תורה שהדיין לא יטול שוחד, אינו מחמת החשש שמא נטילת השוחד תגרום לו לעוות את הדין, אלא איסור זה עומד בפני עצמו בכל מצב, גם אם ברור לכל שהדיין לא יעכב את הדין עקב נטילת שוחד.

לעומת זאת, האיסור שמוטל על שופט נכרי ליטול שוחד, אינו אלא מחמת החשש שמא נטילת השוחד תגרום לו להטות את הדין ולפסוק שלא כפי האמת. מעתה, אם היהודי משוכנע שהצדק איתו, לא זו בלבד שאינו עובר על איסור, שהרי בנתינת השוחד אינו גורם לעיוות דין אלא להוצאת האמת לאור, אלא הרי הוא גם מיטיב בכך עם השופט הנכרי, שלא יעבור על איסור עיוות משפט. (ע' חוות יאיר סי' קלו, ובתומים סי' ט').

אמנם, ראוי לציין, כי המנחת חינוך (מצוה פג) והדברי משפט (שם) אינם מסכימים עם דעה הנ"ל, ולדעתם אין כל חילוק בין איסור שוחד המוטל על דיין יהודי לזו המוטל על הנכרי. מכל מקום, כתב החתם סופר (שו"ת חלק ו' סי' י"ד), מותר לתת שוחד לשופט גוי, כדי לאזן את דעתו הנוטה לטובת אחד הצדדים. ואדרבה, אין כל איסור לעשות זאת, משום שבכך מצילים את השופט הנכרי מן האיסור לעוות משפט צדק.

ר' חיים יאיר בכרך, בעל חות יאיר, מביא בספרו דו שיח מרתק בין גיסו, רב איצק, אב"ד בקהילת מנהיים שבגרמניה, לבין הדוכס קארל לודוויג, שהחות יאיר מכנהו: "המופלג בחכמה, משתעשע לפרקים בגיסי הנזכר בדברים שכליים".

יום אחד הציג הדוכס שאלה מביכה למדי בפני ידידו הדיין. הדוכס טען כי ידוע לו ממקורות מהימנים ביותר, שלא מעט יהודים משלשלים כספי שוחד לידי שופטים נכרים שבפניהם הם מתדיינים. הדוכס פרט את הנתונים בפני הדיין והציב בפניו את השאלה כיצד הם נוהגים כך בניגוד לאמור בתורה.

רבה של מנהיים לא היה מעוניין להשיב לו נכוחה, כי זוהי האפשרות היחידה העומדת בפני היהודים האומללים, להנצל מידם הרשעה של השופטים האנטישמיים. לפיכך, השיב לו, כי אין כוונתם להטות את הדין אלא מאחר שבאופן טבעי השופט חש קרבה לנכרי המתדיין עם היהודי, על היהודי לאזן את המצב על ידי נתינת מעות. אולם, קארל לודוויג לא הרפה ושאל: "מה יענה כבוד הרב במקרים בהם יהודי נותן שוחד לשופט גם כאשר הצד השני למשפט הוא יהודי"? השיב לו הרב: מאחר שהשופט כבר מורגל לקבל שוחד, בטוח כל צד שרעהו שיחד את השופט, ושוב עליו לאזן את דעת השופט הנכבד.

*מאורות הדף היומי, מסכת בבא בתרא ט, ב.

לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירשך ויצהרך

/ הרב ד"ר רפאל ב. פוזן

לא תוכל - מבאר רש"י: יכול אתה, אבל אינך רשאי! כיוצא בו ואת היבוסי יושבי ירושלים לא יכלו בני יהודה להורישם (יהושע טו, סג), יכולים היו אלא שאינן רשאין, לפי שכרת להם אברהם ברית כשלקח מהם מערת המכפלה.

מנין זאת לרש"י? מסתבר, כי נשען כאן על הבחנת תרגום אונקלוס, כדרך שנבאר בקצרה: בעברית בת ימינו משמשים לשונות יכ"ל במשמעים רבים. האומר 'איני יכול' פעמים שכוונתו 'איני מסוגל', אך גם 'איני רוצה', או 'איני רשאי'.

הוראות אלה קיימות גם בלשון המקרא, אבל כולן מבוטאות בלשון 'לא יכול', ואולם אונקלוס בתרגומיו כורה לנו אוזן להבחין בדקויות המשמעים הללו: רוב "לא יכול" במקרא משמעו 'אינו מסוגל מחמת עכבה פיזית או נפשית' (כתיעוב או פחד), כגון לא אוכל להימלט ההרה (בראשית יט, יט), כי לא יכלו לשתות ממימי היאור (שמות ז, כד) משמעו 'לא יכול' משום תיעוב. ולא יכלה עוד הצפינו (שם ב, ג) משום פחד.

בכל אלה חוסר אפשרות מחמת מוגבלות פיזית או עכבה נפשית, מתורגם באונקלוס בפעלים מן השורש יכ"ל, כגון: ולא יכלה עוד הצפינו - "ולא יכלית". אבל ולא יכלו דברו לשלום (בראשית לז, ד) ולא צבן למללא עימיה שלם", כלומר, מסוגלים היו, אלא שלא היו רוצים בכך (צב"ה = חפץ, רצה). ואולם בכל פסוקי "לא תוכל" שבספר דברים מתרגם אונקלוס בלשון "לית לך רשו" (אין לך רשות = אינך רשאי), כגון לא-יוכל לשלחה כל-ימיו (כב, יט) - "לית לה רשו". בדרך זו תרגם גם לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך (טז, ה) לא תוכל להתעלם (כב, ג) ועוד.

ומכיון שבפסוקנו הוא הראשון שבספר דברים שבו "לא תוכל" בא בהוראת "אינך רשאי" פירש כאן רש"י את הכלל.

שו"ת קיץ

הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

שואל אבשלום קניג מלוס אנג'לס: האם מותר לנפח ברכות מים מפלסטיק בשבת כדי שהילדים הקטנים ישחקו במים ויצננו עצמם מהחום?

תשובה: פעמים שהדבר מותר, ופעמים שהדבר אסור, וכמו שיבואר לקמן.

ביאור: בגמרא במסכת שבת[א] מבואר דאסור לתת את נוצות הכר לתוך הכר בשבת, ומפרש שם רש"י בטעם הדבר, שבכך נגמרה מלאכתו של הכר, ונמצא עושה כלי בשבת. ומבואר עוד בגמרא דזה דווקא אם עושה זאת בפעם הראשונה, אך אם כבר הכניס בעבר את הנוצות לתוך הכר, והוציאם משם, מותר להכניסם בשבת, משום שאז אין הדבר נחשב כגמר מלאכת הכר.

ולכן לכאורה לפי זה, אם בא לנפח את הבריכה בשבת בפעם הראשונה, הדבר אסור, משום שעל ידי כך גומר את מלאכתה ונמצא עושה כלי בשבת. אך אם הברכה כבר נופחה בעבר, אין בניפוח הנוכחי איסור כמבואר בגמרא לגבי הנוצות והכר.

אלא שיש לבעל דין לחלק ולומר, דאינם דומים הנידונים, דבנוצות וכרית, הנוצות הם תמיד אותם נוצות, ומשום כך מהפעם השנייה ואילך אין איסור, אבל בברכה ואוויר כל פעם מכנים אוויר אחר שלא היה כבר בברכה, וממילא בכל פעם יהיה איסור מחדש, ובאמת מבואר בחידושי הר"ן למסכת שבת שם שאסור להעביר נוצות מכר לכר בשבת, ומבואר דאם הנוצות לא היו בכר הזה מעולם, אף שהיו בכר אחר, אסור לתיתם בשבת.

ואכן מטעם זה אסר בשו"ת חלקת יעקב[ב] לנפח כר גומי בשבת.

אולם הגרש"ז אוירבעך זצ"ל סבר שאין לחלק בין אוויר לאוויר 'דאוויר כל העולם חד הוא' ולכן מהפעם השנייה ואילך מותר לנפח ברכה בשבת. וכן פסק בספר שמירת שבת כהלכתה באשר לניפוח כדור בשבת.[ג]

אמנם אם ניפוח הברכה כרוך בטורח ובמאמץ, מבואר במשנה ברורה[ד] שגם הפעם השנייה נחשבת כפעם הראשונה.

אולם כל זה בברכה שדרך לנפחה, ולהשאירה מנופחת לזמן מרובה, אך אם מדובר בברכה שדרכה שאחר השימוש בה, מרוקנים את האוויר, וכל פעם שמשתמש בה מנפחה ומרוקנה, לכאורה אין איסור לנפחה בשבת, אפילו בפעם הראשונה, ואפילו אם הדבר כרוך בטורח[ה], ודבר זה נלמד מדברי המשנה ברורה[ו] שהתיר ליתן חגורה במכנסיים בשבת, אפילו בפעם הראשונה, משום שהיא עשויה להכניס ולהוציא ואינו מבטל את החגורה שם.

סיכום הדינים העולים:

בברכה שמנפחה לזמן ארוך: אם אין הניפוח כרוך בטורח ובמאמץ, בפעם הראשונה אסור, אך מהפעם השנייה ואילך מותר, אך אם הדבר כרוך בטורח אסור גם בפעם השנייה.

ובבריכה שמנפחה לזמן קצר: מותר לנפחה בשבת גם בפעם הראשונה, וגם אם הדבר כרוך בטורח.

ובכל מקרה שמותר לנפח, מותר גם להשתמש במשאבה המיוחדת לכך (ובלבד שלא תהא משאבה חשמלית)[ז].

א - דף מ"ח עמוד א'.
ב - שו"ת חלקת יעקב או"ח סימן קס"ז (דפוס ישן ח"ג סימן קנ"ט)
ג - פרק ט"ז סעיף ז' (במהדורה החדשה שיצאה לאחרונה) ושם בהערה כ"ג מביא את דברי הגרש"ז זצ"ל.
ד - סימן שי"ז ס"ק כ'.
ה- עיין ספר אורחות שבת פרק ח' הערה צ"ה.
ו - סימן שי"ז ס"ק ט"ז.
ז - שש"כ שם בהערה, וכן בפרק ל"ד סעיף כ"ד.

סיפור לשבת

שלא להטריחו בחודש אלול

החסיד הישיש הנכבד הר' דובער ב"ר ליפא ז"ל מעירי פה, הנקרא ר' בערל ליפיליס, סיפר לי, שפעם אחת שבת אצל הרב הצדיק הר' ישראל אברהם זצ"ל מטשירנאסטרהא, בנו של רבנו ר' משולם זוסיא (מאניפולי) זצוקללה"ה. ושמע ממנו שהיה מתאנח על קיצורו בעבודת ד' יתברך, והיה קובל על עצמו, שמקצר בעבודתו יתברך, ולמה לא אהיה דומה לדודי הרב הקדוש הרבי ר' אלימלך (מליז'ענסק) זצ"ל, אחי אבי זצ"ל.

שכן, דודי הקדוש הרבי ר' אלימלך, כן היה מנהגו בקודש, בהגיע חודש אלול, מתחילת אלול עד אחר יום הקדוש, היה מתבודד בחדרו, והיה מקפיד מאוד שלא להטרידו בבקשות שאינן נחוצות כל כך לשעה, זולת לאיזה דבר נחוץ מאד או בשביל פיקוח נפשות חס ושלום. או אז יקבל קויטל שיתנו לו, וגם זה בתכלית הקיצור, שלא לדבר עימו הרבה בזה, שלא להפסיקו מעבודת ד' יתברך. כל האנשים שהיו נוסעים אליו היו יודעים מזה, וקיימו מסתמא את רצונו בזה.

המשך בעמוד הבא...

פעם אחת אירע, שבעיר אחת רחוקה הרבה מליזענסק עירו של הרב הקדוש הנ"ל, היה שם איש עשיר אחד, יקר ונכבד וכו', היה לו בן אחד מושלם בכל המעלות, שיצא מדעתו, רחמנא ליצלן, וכל הרפואות שעשה אביו עבור בנו הנ"ל, שדרש ברופאים ורפואות לבנו הנ"ל לישב עימו תמיד, ולשמרו, לא הועילו, כי היה מדבר דברי שיגעון, והיה עושה מעשים מכוערים רח"ל להכות ולשבר וכו', ומובן גודל הצער והיסורים שהיה לו לאביו ולכל בני ביתו מזה.

ונודע לו מגודל חקירותיו, שרבנו הקדוש ר' אלימלך זצ"ל הוא בעל מופת גדול, ופועל ישועות, וכל הבאים לפניו בבקשות שונות, נעזרים אצלו בעזרת ד' יתברך. לכן הוסכם בדעתו, לנסוע אל הרב הצדיק הקדוש, עם בנו שגר אצלו, ועשה הוצאות הרבה על זה. כשהגיע קרוב לליזענסק. ויהי בנסעם, בא כנגדם איש אחד, וכראות האברך החולה את האיש הלזה שהלך לקראתם, אמר לאביו בזה הלשון: אבי תן נדבה הגונה לזה האיש, (שהיה הולך בדמות עני). אביו העשיר, ששמע מבנו החולה החביב לו, דיבורים טובים והגונים, שזה זמן כביר שלא שמע מבנו רק דברי תהפוכות, מאד היו חביבים לו דברי בנו, ומגודל השמחה שהיה לו מדיבורים אלו, נטל מכיסו אחד טאהליר (מטבע כסף שעלה אז שמונה זהובים), וקרא אליו את העני הזה אשר הלך לקראתם, ונתן לו מטבע זה לנדבה. העני לקח את המטבע, ושאל העני את העשיר הזה, הגידו לי להיכן אתם נוסעים. העשיר השיב לו אני נוסע אל הרב הצדיק הרבי ר' אלימלך נ"י מליזענסק, עם בני זה החולה שיושב עמי בהעגלה פה, אולי אתעזר על ידי הרב הצדיק שיתרפא בני. העני אמר לו, הנה בנכם הוא בריא, וברוך השם שנעזר ונתרפא, על כן, לדעתי, שאינכם צריכים עוד ליסע להרב הצדיק, וחזרו לכם לעירכם, הלא אתם רואים שבנכם נ"י הוא בדעתו כראוי, ונתרפא כהוגן. העשיר השיבו: הנה יכול להיות שהאמת איתכם, שכן בני ב"י נתרפא כראוי. אך היתכן שאחר כל הטורח הרב וההוצאות הרבות שהיו לי בזה, ומה גם שכעת שאני קרוב לעיר ליזענסק, הייתכן שלא אראה פני הקדוש, אחר כל הטורח הרב שטרחתי בשביל זה? השיב לו העני, הנה כנים הם דבריכם, אבל אני מזהירכם שלא להטריד אותו צדיק הרבה בדבריכם, כי המבוקש שלכם כבר נתמלא. העני הזה נעלם מעיניהם. העשיר ראה האמת שאכן בנו נתרפא, ואינו מדבר עוד שום דברי שגעון כאשר עד עכשיו, ויושב בעגלה שקט ושאנן ככל האנשים הבריאים. מובן שהיה לו נחת רוח גדול מזה. ובא לעיר ליזענסק אל אכסניא, והכין לו קויטל עם י"ב אדומים, ובא אל פתח חדר הרב הקדוש הרבי ר' אלימלך, והגידו לו את מנהגי התנהגות הרב הצדיק, שמהתחלת אלול עד אחר יום הכיפורים אינו מקבל הרב קויטלער, רק לצורך גדול.

ואז היו ימי אלול. התחיל לבקש את הגבאי של הרב ר' אלימלך, שילך לקבל רשות מהרב הצדיק להכניסו וליתן לו קויטל, ולדבר עימו בקצרה, אחר כל הטורח הרב שהטריח ממרחק לבוא לכאן. ומסתמא נתן שכר טירחא להגבאי. הגבאי נכנס להרב והרב הרשהו שיבוא לפניו עם קויטל. וכן היה, האיש הזה עם בנו נכנסו להרב, ונתן להם שלום, הניח לפניו קויטל שלו עם י"ב אדומים זהב. הרב הקדוש אמר לעצמו בדרך צער ויגון, האיי, האיי, לאליהו ז"ל נותנים אחד טאהליר, ולאלימלך נותנים אדומים זהב, ובירכו ופטרו לשלום.

האיש הזה נבהל מאד, והבין שהעני הזה שפגעו בו הוא היה אליהו ז"ל. ונסע לשלום, ומבוקשו נתמלא כו'. וסיים הרב הקדוש הר' ישראל אברהם זצוקללה"ה, הנה דודי הרה"ק הר' אלימלך זצ"ל, בכדי שלא להטרידו ולהפסיקו מעבודת הבורא ברוך הוא, שלחו מן השמים והטריחו את אליהו הנביא ז"ל, להזהיר את האיש הזה, שלא יטריד את דודי הרבה. ואיך לא אבוש ולא אכלם מזה, ומתי יגיעו מעשיי למעשה דודי הרב הקדוש, ולמעשה אבותיי וכו' וכו'. והיה מצטער ונאנח על זה, למה הוא אינו במדרגה זו. זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל. (סיפורי צדיקים - החדש - זינקאוויץ (סיפור כה) שפתי צדיקים (מערכת רבינו אות ב).

שביבים / שאול שיף

אלול

ימי אלול מכפרים על כל השנה: "ולי מה יקרו רעיך א-ל" (תהלים קלט, יז), דקאי על ימי אלול, ששורשיו הם כמ"ש האר"י, שהם ימי ריעים וימי רצון, שחודש זה מכפר על כל השנה, ורמזו זה במשנה: "נותנין לבתולה שנים עשר חודש" (כתובות נז), פירוש שמזל אלול הוא בתולה, והוא מכפר על שנים עשר חודש, וכן אמרו במדרש והביאו הטור או"ח: שהזקנים מקדימין מחודש אלול, והקב"ה מכפר שליש עוונות בעבור תשובת הזקנים המקדימין. ופירשו בזה מ"ש הנביא: "אז תשמח בתולה במחול ובחורים וזקנים יחדיו" (ירמיה לא, יב), פירוש שנמחל עוונותם בחודש אלול, שהיא מזל בתולה, אפילו לבחורים בזכות הזקנים, וז"ש במחול בחורים וזקנים יחדיו, והוא חסד הש"י, שמחשב ימי אלול כל יום שהוא י"ב שעות שעה אחת ליום, והם ימי קודש המכפרים על ימי החול. והיינו "אספרם מחול ירבון", שימי אלול הקדושים ירבון על ימי החול של כל השנה, ע"כ.

(פנים יפות)

התעוררות לתשובה בזמן רווחה: כ"ק אדמו"ר מהרי"ד מבעלזא זי"ע שאל פעם בימי אלול את אחד מהשמשים (ר' שמואל צאלעם ז"ל),

באיזה זמן הוא מתעורר לתשובה. ההוא ענה למרן זי"ע: במן המיצר. אמר לו מרן זי"ע: "שמואל, בייא מן המיצר איז שוין צו שפעט" (בזמן המיצר כבר מאוחר). החסידים פירשו כוונת מרן זי"ע, שיהודי צריך לשוב בעת שהוא נמצא ברווחה ולא ח"ו להתעכב עד שיהיה בעת צרה ח"ו.

(ירח האיתנים)

❋❋❋

חודש אלול והפחד מיום הדין: מספרים על אחד מנקיי הדעת שבירושלים, ה"ה הרה"צ רבי יצחק דוד גוטפארב זצ"ל, שהופיע באחד מימי אלול בחדר ההמתנה של בית דין צדק של העדה החרדית, וישב והמתין שם כשעה שעתיים. שאלוהו הנוכחים, מה מעשיך כאן, האם צריך אתה למסור עדות כלשהי, או שיש לך דין תורה. אמר להם: באתי להתבונן איך נראה אדם לפני שדנים אותו. הנה עומדים כאן ממתינים רבים, האחד מעשן בעצבנות, השני מסתובב מקיר לקיר ומשנן לעצמו שוב ושוב את הטענות שהוא עתיד לטעון בדין תורה, השלישי מורט שערות זקנו מרוב מתח, והרביעי אומר תהלים בדמעות ממש. ובמה מדובר כאן בסך הכל, הרי לא דנים כאן דיני נפשות, וגם לא פוסקים ליתן מלקות, אלא מדובר בסך הכל בכמה אלפי דולר לכאן או לכאן, ובכל זאת, אנשים יוצאים לגמרי משלוותם, לעומת זאת, מגיע אני כעת מהרחוב, ביום מימי אלול, כשכולם עומדים בפני יום הדין של דיני נפשות, של חיים ומוות, ואף אחד לא עצבני, לא מורט שערות זקנו, ולא משנן לעצמון שום טענות של סנגוריה, אלא החיים זורמים כרגיל, והנושאים המדוברים לא נוגעים כלל ליום הדין הקרב ובא... לכן באתי לכאן, להרגיש מעט אווירה של פחד לפני פסק דין, ומזה ללמוד קל וחומר לפחד הנדרש מאתנו, כעת בעמדנו לדין בפני מלך מלכי המלכים הקב"ה.

(טיב העבודה)

❋❋❋

הנהגת דורות הקודמים בחודשי אלול: הבה ונתבונן מעט איך היו מתכוננים בדורות קודמים ליום הדין, וכיצד כל יהודי מן השורה התנהג בימי אלול. סיפר הרה"צ רבי שלום אייזן זצ"ל ששמע מפי הגאב"ד הרב זעליג ראובן בענגיס זצ"ל, שהוא זוכר בימי נערותו, בעיר וילנא, שבחודש אלול היה המגיד דמתא דורש בדברי התעוררות כל יום בבית הכנסת הגדול, ובזמן הדרשה היו הכל נועלים את החנויות, מתפנים מכל עסקיהם והולכים אנשים נשים וטף לשמוע את הדרשה. בשנתו האחרונה של המגיד עלי אדמות, הוא חלה במחלה קשה, והיו צריכים לקטוע את שתי רגליו רח"ל. במצב זה הגיע חודש אלול, והמגיד ביקש מבני ביתו שישאוהו על מיטתו לבית המדרש, כי הוא רוצה גם השנה לדרוש בדברי התעוררות. כשהעלוהו לבימה הוא פתח בזעקה אדירה: רבותי, ראו מה שקורה עם האדם כשהוא לא שב בתשובה, וכל הקהל געה בבכיה נוראה, והתעוררו באמת לשוב בתשובה, והעידו על עצמם אותם אנשים, ששנים רבות עוד בערה בקרבם ההתעוררות של דברי המגיד ההם.

וסיפר לי יהודי יוצא אחת הקהילות החרדיות בגרמניה, שהחל משבת נחמו, בליל שבת היו אומרים את הקדיש שלפני שמונה עשרה בניגון של ימים נוראים, כדי להזכיר לעצמם שיום הדין קרב ובא.

על האדמו"ר רבי אהרן זצ"ל בעל ה'שומר אמונים' מספרים, שמראש חודש אלול עד אחרי שמחת תורה היה לוקה בחולי מעיים מחמת הפחד והמורא מפני יום הדין, כי הוא חי את אימת יום הדין במוחש עד שהדבר השפיע על איברי גופו. הצדיק רבי דוד בהר"ן זצ"ל נפטר לפני סליחות, והרב בענגיס זצ"ל הספידו ואמר: בדורות הקודמים היה כל יהודי רועד ומזדעזע מיום הדין הקרב ובא, אבל כיום ירדנו פלאים, והיהודי נשאר בשלוותו גם בחודש אלול, לכן לקח מאיתנו הקב"ה את הצדיק כדי שנזדעזע ונפחד כראוי מיום הדין.

❋❋❋

יהא רעוא קמיה דתשרי: בימיו האחרונים של רבנו - הרב הקדוש רבי אליעזר מויזניץ זצ"ל בעל דמשק אליעזר - והוא שוכב על ערש דוי בירושלים, בקרוהו הצדיקים הקדושים כ"ק האדמו"ר מבעלזא ואחיו רבי מרדכי רוקח מבילגורייא זי"ע, ובתוך השיחה פירש האדמו"ר מבעלזא - בשם הרב הקדוש ר' מרדכי מטשערנאביל זי"ע (מובא בסוף ספר ליקוטי תורה) את דברי האר"י ז"ל בפיוט של ליל שבת: "יהא רעוא קמיה דתשרי על עמיה' - שיהיה רצון לפני הבורא יתברך העבודה הגדולה שעם ישראל עושים בחודש תשרי. השיב לו רבנו שאפשר לפרש: "יהא רעוא קמיה דתשרי" שהרצון יתעורר עוד לפני חודש תשרי על עמו, כלומר עוד בחודש אלול, חודש הרחמים, ונהנה מזה האדמו"ר מבעלזא, ואמר כי הוא פירוש נכון.

(מתוך רשימת זכרונותיו של הרה"ח מוה"ר שלמה זלמן מוזס ז"ל)

❋❋❋

תשובה בחודש אלול: היה רבינו הק' מצאנז רגיל לצעוק בסעודה שלישית דשבת קודש, בשם הרבי רבי זושא זי"ע: הרבי רבי זושא היה רגיל לצעוק: זושא, זושא מתי תעשה תשובה, והשיב לעצמו: זושא, זושא, הלא גם אתמול אמרת כך, שמעתה אתחיל לעשות תשובה, ולא עשית, ושוב השיב: אבל מעתה באמת אעשה תשובה. ופעם אחת שמעתי ממנו שאמר: אבל הרבי ר' זושא היה יודע כמה פעמים להגיד זאת, והכפיל דבריו כמה פעמים. על כל פנים יכול הקורא להבין מזה, שבעת שסיפר רבינו זי"ע מעשיות אלו, וצעק באש התלהבותו וביראתו הגדולה, איך היה כל הקהל חוזר בתשובה כל אחד בלבו, וכל אחד בכה על ימיו שהיה מבלה עד עתה בהבלים, וקיבל על עצמו לילך מעתה בדרך הטוב והישר, כן יהי רצון. ועוד הרבה פעמים, צעק רבנו ז"ל בחודש אלול בשעת שלוש סעודות דברים שאי אפשר להעלותם על הכתב.

(דרכי חיים)

❋❋❋

אמירת תהלים: נוהגין בכל יום של ימי החול מר"ח אלול ואילך אחר התפילה להתפלל בציבור עשרה מזמורי תהלים, ומתכוונים לגמור כל תהלים שתי פעמים קודם ראש השנה, והוא עולה כמנין כפ"ר.

(מטה אפרים אות ח')

מנהג מצרים קדום, שבחדש אלול מחלקים קריאת כל ספר הזוהר והתנ"ך והתיקונים לחלקים, ונותנים לתלמידי חכמים ולעניים הגונים ללמוד כל אחד חלקו לזכות כללות העדה הקדושה הי"ו, ומקבלים שכר מקופת הקהל ומנדבות יחידים הנותנים ביד הגזבר המשתדל על זה, ועל הרוב גומרים הלימוד בעשרת ימי תשובה, והכל נעשה על ידי בית דין הצדק, ומנהג יפה אף נעים הוא, זכרה ד' להם לטובה, וזכות התורה תגן עליהם אלף המגן.

(רבי רפאל אהרן בן שמעון, רבה של מצרים)

לימוד ספר תומר דבורה: כ"ק מרן אדמו"ר הזקן זי"ע כתב, אשר מהראוי שילמוד כ"א את הספר הקדוש תומר דבורה (- להרה"ק רבינו משה קורדיבירו זי"ע - הרמ"ק) בר"ח אלול ע"מ לעשות בימים הקדושים האלה ככתוב בו, כי כל הספר נתייסד על הי"ג מידות של מיכה איך הקב"ה מתנהג בהם נגד בריותיו, וכן מחוייב כ"א לדמות צורה ליוצרה.

(אורות רבותינו)

❋❋❋

קבע דירתו בבית המדרש: מראש חודש אלול ועד אחר שמחת תורה עזב הרה"ק מרדושיץ זי"ע את ביתו, וקבע דירתו בבית המדרש של העיר. דירתו היתה בחדר שסמוך לבית המדרש אשר נקבע אח"כ לבית תלמוד תורה. וכמעט שלא נתן שינה לעיניו בימים אלו.

(דברות חיים ראדשיץ)

❄❄❄❄

המנהג כפי שהוא אצל ראשוני האחרונים: מנהג זה נקבע באשכנז כמנהג קבוע וכלשון המהרי"ל (הלכות ימים נוראים). מנהג זה הוא בכל תפוצות ישראל לאתחולי בתקיעת שופר משנכנס אלול, וכנראה בקביעתו על כל תפוצות ישראל התכוון למדינות אשכנז, שהרי בספרד לא נתפשט המנהג, שכן לא הביאו המחבר בשולחן ערוך, אף שבספרו הארוך "בית יוסף" מפלפל בדברי הפרקי דר' אליעזר, ואכן אחינו בני ספרד אינם נוהגים לתקוע בשופר אחר תפילת שחרית, אבל בכל זאת מנהג הספרדים בארץ ישראל וסת"ם [סוריא, תורגמא, מצרים לתקוע בשופר בחודש אלול בזמן אמירת הסליחות בשעה שהציבור אומרים שלש עשרה מדות וקודם קדיש תתקבל, כן כתב בכתר שם טוב (גאגין) (ח"ו עמ' 10), ובסוף הערה ב' כותב שבארם צובה אין תוקעין כלל בימי הסליחות, מעניין שבקאצק גם כן לא היה המנהג לתקוע בחודש אלול, עד שהנהיג כך הרה"ק בעל החידושי הרי"מ מגור, ראה בספר מאיר עיני הגולה (עמוד 40 אות תקמ"ג), וראה גם (עמ' כא אות תקמז) בספר המנהגים לרבנו אברהם קלויזנר (דיני סליחות עמ' א) ובספר המנהגים לרבינו אייזיק טירנא (דיני סליחות עמ' פו) הובא בלשון "מנהג כשר שמתחילין לתקוע מראש חודש אלול", הרמ"א (סימן תקפ"א סעיף א) כותב על מה שכתב המחבר ש"נוהגין לקום באשמורת לומר סליחות ותחנונים מראש חודש אלול ואילך ומנהג בני אשכנז אינו כן, אלא מראש חודש ואילך מתחילין לתקוע אחר התפילה שחרית, ויש מקומות שתוקעין גם כן ערבית...

כתב מהרי"ל בשם מהר"י סגל טעם התקיעה משנכנס אלול, כדאמרינן משנכנס אלול מרבין בתשובה, ולכן תוקעין להזהיר ולזרז העם לתשובה. משל למלך כשבא לצור על עיר, וכן הצופה מן המגדל כשרואה חיילות באים על כיכר דרכם, עליו להריע, לתקוע, להזהיר העם שיהיו עומדים על משמרתם,

(מהרי"ל הלכות ימים הנוראים ד"ה מנהג)

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
אימייל. gilwein26@012.net.il

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים בדוא"ל: besod@013net.net